

Кузнецов В.В.,

завідувач кафедри гуманітарних та загально-правових дисциплін Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор

Криза кримінального права чи криза законотворчості?

Сьогодні стає даниною моді проголошувати про кризу кримінального права [1, с. 40–45; 2, с. 79–91]. Наслідком таких поглядів стають численні пропозиції як народних депутатів України, так і вчених щодо перегляду норм закону про кримінальну відповідальність. Ці зміни стосуються як запровадження інституту кримінального проступку, так і повної трансформації Кримінального кодексу України (КК) [3]. Безумовно, певні зміни необхідні країні, але сучасна законотворча діяльність ставить під сумнів їх обґрунтованість та юридичну виваженість. Пригадаймо, хоча б сумнозвісні “поправки Лозового”, якими до Кримінального процесуального кодексу України внесені зміни щодо обмеження строків досудового розслідування [4]. Тому, на нашу думку, будь-яка реформа кримінального законодавства потребує як науково обґрунтованої концепції, так і відповідних правових інструментів її реалізації.

Спробуємо розглянути, як приклад деградації законотворчої діяльності, одні із останніх змін до КК (Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин” від 22 червня 2017 р. була запропонована нова редакція ст. 299 КК). Прийняттю цього нормативного акта передувала підготовка проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо запровадження гуманного ставлення до тварин) № 5119-1 від 14 вересня 2016 р.

Головним Комітетом за вказаним законопроектом став Комітет Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Зважаючи на безпосередній об’єкт даного складу злочину (моральні засади суспільства в сфері гуманного ставлення людей до тварин), є дивним визначення головного комітету за цим проектом. Другим важливим моментом при підготовці даного законопроекту є ігнорування парламентарями теоретичними розробками з цього питання. Автори законопроекту не прийняли до уваги окремі наукові праці А.О. Данилевського, І.А. Головки, Д.О. Калмикова, В.В. Кузнецова та ін. [5; 6; 7]. Також були відкинуті окремі слушні пропозиції Головного науково-експертного управління Верховної Ради України (Головне науково-експертне управління) [8].

Така непослідовність у підготовці законопроекту, нехтування правилами юридичної техніки призвела до очевидних недоліків в новій редакції ст. 299 КК України.

Зупинимося на окремих з них.

Предметом жорстокого поводження з тваринами визначені тварини, що відносяться до хребетних, у тому числі безпритульні тварини. По-перше, зважаючи на сферу суспільних відносин, на яку посягає вказаний злочин, і позитивний досвід зарубіжного законодавства, пропонуємо предметом злочину визнавати тварину без конкретизації її окремої групи чи виду [7, с. 430]. Тому що будь-які тварини повинні бути поставлені під охорону кримінального законодавства (згадаймо ті самі злочини проти довілля, а саме незаконне полювання). А небезпека злочину якраз і виявляється в тому, що людина знущається над будь-якою твариною, виказує своє антигуманне, антилюдяне ставлення до об’єктів навколишнього природного середовища і цим руйнує моральні принципи, що склалися у суспільстві щодо ставлення до тварин [7, с. 430]. По-друге, слід погодитися з Головним науково-експертним управлінням щодо виключення з ч. 1 ст. 299 КК слів “безпритульними тваринами”, оскільки відповідно до ст. 1 Закону України “Про захист тварин від жорстокого поводження” поняття “тварини” включає і безпритульні тварини, а також виключити слова “чи інших тварин”, оскільки нацькування тварин на інших тварин це і є нацькування тварин одна на одну [8].

Такі нові форми вчинення злочину як публічні заклики до вчинення діянь, які мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, а також поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій (ч. 1 ст. 299 КК) тісно пов’язані з пропагандою жорстокого поводження з тваринами (ч. 2 ст. 89 КУпАП). Це не дозволяє чітко визначити межі криміналізації, оскільки адміністративно-правова норма, на нашу думку, містить більш загальну форму протиправної поведінки. Також, пригадаймо, що стаття 300 КК вже передбачає відповідальність за ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію. До таких творів слід віднести й матеріали із закликами до вчинення жорстокого поводження з тваринами. Така редакція ст. 299 КК ускладнює правозастосування та створює невинуватену конкуренцію кримінально-правових норм.

Збереження корисливого та хуліганського мотивів як ознак суб’єктивної сторони однієї з форм жорстокого поводження з тваринами, на нашу думку, є не зовсім точним кроком законодавця. Це, з одного боку, пов’язано з тим, що визначення таких мотивів, на перший погляд, допомагає правозастосовним органам кваліфікувати відповідні злочинні діяння. З іншого – це звужує обсяги криміналізації такої злочинної поведінки. Нацькування тварин одна на одну злочину (ч. 1 ст. 299 КК) передбачає альтернативно лише два мотиви: хуліганський та корисливий. Тому нацькування тварин одна на одну, вчинене з інших мотивів, не підлягає кримінально-правовій оцінці. Зважаючи на вказане положення та спираючись на переважаючу позицію законодавців окремих зарубіжних країн, пропонуємо відмовитися в ст. 299 КК від вказівки на мотиви вчинення злочину [7, с. 470].

Кваліфікуюча обставина злочину – вчинення діяння у присутності малолітнього чи неповнолітнього (ч. 2 ст. 299 КК) також сконструйована юридично безграмотно. По-перше, достатньо було вказати, що злочин вчиняється у присутності неповнолітнього. Мабуть законодавець забувся, що категорія “неповнолітній” (фізична особа до 18 років) за віком цілком охоплює іншу категорію – “малолітній” (фізична особа до 14 років). По-друге, тотожна кваліфікуюча обставина дублюється в ч. 3 ст. 299 КК (це очевидна технічна помилка). Пригадаймо, що жоден з парламентарів не пропонував повторити в ч. 3 ст. 299 КК вказану кваліфікуючу обставину. Один з найпростіших варіантів вирішення проблеми – виключення з ч. 3 ст. 299 КК такої кваліфікуючої обставини. Інший варіант – визначати як окремі кваліфікуючі ознаки за ст. 299 КК вчинення злочину у присутності неповнолітнього (ч. 2) та малолітнього (ч. 3).

Вказівка в ч. 3 ст. 299 КК на таку кваліфікуючу обставину як “вчинення активним способом” викликає певну дискусію. На справедливий висновок Головного науково-експертного управління, ця новела потребує виключення, оскільки КК не передбачає такої обставини, яка обтяжує покарання [8]. Відповідь на питання, звідки виникла ідея появи такої обставини та як визначати це поняття дає нам аналіз поправок парламентарів до вказаного законопроекту. Народні депутати України Р.С. Семенуха та О.С. Сотник пропонували закріпити “жорстоке поводження з твариною, вчинене пасивним способом” в ч. 1 ст. 89 КУпАП, а “жорстоке поводження з твариною, вчинене активним способом” в ч. 3 ст. 299 КК, з визначенням таких способів в Примітці до ст. 299 КК. Отже частину пропозицій парламентарі врахували, однак більшу частину – відхилили. Це порушило логіку вказаних новел та ускладнить правозастосування, що потребує безумовного виправлення.

Викладені очевидні недоліки у законотворчості були цілком прогнозовані та є системними. Однак, на нашу думку, це не свідчить про кризу кримінального права, через низький рівень її ефективності. Вважаємо доречним вести мову про кризу законотворчості у сфері закону про кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел

1. Туляков В. О. Кримінальне право сучасності: криза доктрини чи криза юрисдикцій? *Право України*. 2010. № 9. С.40–45.
2. Правовадоктрина України : у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку. В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргареева та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. 2140 с.
3. Тацій В. Вступне слово ректора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Василя Тація. *Право України*. 2017. № 2. С. 9–13.
4. Сірий М. Безглуздя «поправки Лозового». URL: <https://www.unian.ua/politics/2171791-bezgluzdya-popravki-lozovogo.html>(дата звернення: 12.10.2017).
5. Головка І. А. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами : дис. кандидата юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 255 с.
6. Калмиков Д.О., Данилевський А.О. Кримінальна та адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами : монографія. Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. 615 с.
7. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі : моногр. Київ: ТОВ НВП “Інтерсервіс”, 2012. 908 с.
8. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо запровадження гуманного ставлення до тварин)” (реєстр. № 5119-1 від 14.09.2016) від 14.09.2016. В. Мілованов. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60020 (дата звернення: 12.10.2017).